

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 11.051.024
у Донецькому національному університеті
імені Василя Стуса,
доктору юридичних наук,
декану юридичного факультету,
доценту кафедри цивільного права процесу
Донецького національного
університету імені Василя Стуса
Коваль Ірині Федорівні

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доцента кафедри господарського права та господарського процесу Інституту
права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
кандидата юридичних наук, доцента,
Кравець Ірини Мирославівни
на дисертацію Савчук Єлизавети Юріївни
на тему «Господарсько-правове регулювання надання освітніх послуг», подану
на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» зі
спеціальності 081 «Право»

Актуальність обраної теми дослідження. Стійкий запит суспільства на оновлення наявних та формування нових знань і вмінь знайшов прояв у тому, що у сфері освіти з'являються різноманітні форми і способи навчання, розширюється коло суб'єктів, які надають освітні послуги. Одночасне проникнення ринкових засад у сферу освіти призвело до зміни змістовного наповнення поняття «освітні послуги» та до виокремлення самостійного виду економічної діяльності.

Зв'язок освітніх послуг з реалізацією конституційного права громадян, значення цих послуг для соціально-економічного розвитку країни, особливості сфери здійснення цієї діяльності та статус споживачів послуг зумовлюють те, що надання освітніх послуг виступає об'єктом регулювання норм різних галузей права, у тому числі господарського права. Зокрема, це стосується суб'єктів надання освітніх послуг, умов здійснення та державного регулювання цієї діяльності, відповідальності суб'єктів надання освітніх послуг й деяких інших питань. Проте у господарському законодавстві надання освітніх послуг не виокремлюється з поміж інших видів господарської діяльності, тому й не враховує специфіки цієї діяльності.

Отже, господарсько-правове регулювання надання освітніх послуг потребує удосконалення, зокрема уточнення та конкретизації положень щодо надання освітніх послуг як виду господарської діяльності і на цій підставі

розробки пропозицій по внесенню змін до законодавства. Все це вказує на актуальність обраної теми дослідження.

Також актуальність підтверджується тим, що попри наявність значної кількості наукових робіт, у тому числі на рівні дисертацій, до сьогоднішнього дня не проводилося досліджень, предмет яких охопив би надання освітніх послуг на всіх рівнях та всіх видах освіти.

Про практичну та наукову актуальність дисертації Савчук Є. Ю. свідчить також те, що дослідження виконано згідно з планом науково-дослідної діяльності юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса в рамках теми «Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи» (державна реєстрація № 0118U003140), у межах якої авторкою проведено дослідження господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг та запропоновано напрями його удосконалення.

Тому обрана тема наукового дослідження є актуальною, має наукову та практичну цінність.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, здебільшого є аргументованими і переконливими. Для дослідження використано вітчизняні та зарубіжні наукові джерела з господарського та інших галузей права, здійснено аналіз законодавства та матеріалів практики його застосування. У роботі також проведено порівняльний аналіз законодавства та практики щодо регулювання сфери освіти та надання освітніх послуг. Зокрема, проаналізовано досвід таких країн, як Польща, Латвія, Литва, Естонія, оскільки вони за своїм соціально-економічним устроєм та системою права є близькими для України, а тому представляють інтерес для дослідження. Відповідно, *джерельну базу* можна вважати достатньою та репрезентативною.

Метою дисертаційного дослідження Савчук Є. Ю. є розробка нових теоретичних положень щодо удосконалення господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг та підготовка пропозицій з удосконалення відповідних нормативно-правових актів. Для реалізації мети дослідження були визначені та вирішені в дисертації такі завдання:

- аналіз та конкретизація поняття та видів освітніх послуг;
- дослідження надання освітніх послуг як виду господарської діяльності;
- аналіз правової основи надання освітніх послуг;
- дослідження та конкретизація суб'єктів надання освітніх послуг;
- аналіз та уточнення умов надання освітніх послуг;
- дослідження питань державного регулювання надання освітніх послуг;
- аналіз договорів, що опосередковують надання освітніх послуг;
- аналіз підстав та умов господарсько-правової відповідальності суб'єктів надання освітніх послуг;

- дослідження й узагальнення форм господарсько-правової відповідальності суб'єктів надання освітніх послуг (с. 17–18 дисертації).

Структура дисертації обумовлена темою роботи, метою та поставленими завданнями і забезпечила логіку та послідовність наукової розробки теми. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та додатків, які охоплюють всі основні питання для розкриття теми, відображають хід наукового дослідження, містять отримані узагальнення та результати. Матеріал викладено логічно та юридично грамотно, текст роботи відображає здійснення критичного аналізу зібраного матеріалу, викладення аргументів власних думок та пропозицій, дотриманням прийнятих правил академічної етики.

Методологічну основу дисертаційного дослідження складають загальні та спеціальні методи наукового пізнання, такі як історичний, діалектичний, абстрактно-логічний, метод аналітичних угруповань, системний, логіко-юридичний, формально-юридичний, аналізу і синтезу, порівняльно-правовий, використання яких дозволило розробити нові теоретичні положення з удосконалення господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг та підготовка пропозицій до законодавства.

Наукова новизна результатів дисертації представлених у висновках та пропозиціях, які виносяться на захист, полягає у тому, що ця робота є першою у науці господарського права роботою, присвяченою дослідженню господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг загалом.

Аналіз положень та пропозицій дисертації дає підстави для висновку про їх новизну, достатню обґрунтованість та достовірний характер.

Перш за все варті уваги пропозиції щодо встановлення умов надання освітніх послуг у неформальній освіті у вигляді державної реєстрації суб'єкта господарювання та добровільної сертифікації суб'єктів надання цих послуг, а також створення інформаційної системи у вигляді Єдиного державного реєстру суб'єктів надання освітніх послуг як складової Єдиної державної електронної бази з питань освіти, який буде включати суб'єктів надання послуг у неформальній освіті.

Можна погодитися, що встановлення цих умов сукупно з включенням суб'єктів надання освітніх послуг до відповідного Єдиного державного реєстру суб'єктів надання освітніх послуг сприятиме упорядкуванню надання освітніх послуг у неформальній освіті, дозволить відмежувати освітні послуги як вид господарської діяльності від разових навчальних заходів окремих суб'єктів (тренерів, наставників тощо), що позитивно відобразиться і на прозорості інформації для споживачів таких послуг, і сприятиме підвищенню конкуренції між суб'єктами надання освітніх послуг. Також втілення цих пропозицій може сприяти подальшому удосконаленню процесу визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, у системі формальної освіти.

Потрібно наголосити і на висновку, в якому обґрунтовується, що вимоги до інформаційно-технічного забезпечення суб'єкта надання освітніх послуг в

режимі «онлайн» потребують врахування доступності використовуваних технологій для широкого кола здобувачів освіти, рівень володіння цифровими навичками й уміння користуватися технологіями онлайн навчання як безпосередніх надавачів, так і споживачів освітніх послуг. В умовах тривалих карантинних обмежень цей висновок є слушним для школярів, здобувачів вищої освіти, інших споживачів та суб'єктів надання освітніх послуг.

Також, інтерес представляє висновок щодо розкриття принципу автономії закладу освіти в контексті господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг шляхом аргументації, що імплементація цього принципу потребує спрямування на реалізацію господарської компетенції закладом освіти на засадах самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо здійснення господарської діяльності.

Має цінність й конкретизація чинників, які впливають на удосконалення господарсько-правового основи надання освітніх послуг, а саме: визнання та імплементація базових принципів і стандартів освітньої діяльності, які закріплені в актах Європейського Союзу; врахування глобальних викликів, що обумовлюють розвиток онлайн-освіти; збереження національних особливостей організації системи освіти, рівня професійної підготовки фахівців, змісту освітніх програм тощо; посилення автономії закладів освіти, орієнтація на поширення договірного регулювання надання освітніх послуг та ін.

Заслужують на увагу й результати, які мають переважно, теоретичний характер. Зокрема, варто зазначити такі висновки, як уточнення специфічних ознак господарської діяльності з надання освітніх послуг; доопрацювання визначень понять «освітні послуги» та «господарська діяльність з надання освітніх послуг»; виокремлення основних етапів становлення освітніх послуг як правової категорії; конкретизація суб'єктів надання освітніх послуг; здійснення правової характеристики договору про надання освітніх послуг; узагальнення юридичних та фактичних підстав настання господарсько-правової відповідальності суб'єктів надання освітніх послуг та деякі інші.

Окремо слід відзначити проведену класифікацію освітніх послуг шляхом поділу їх на види за такими підставами як: 1) строк надання (разові чи строкові); 2) оплатність (платні чи безоплатні для здобувача освіти); 3) рівні освіти (у дошкільній, початковій, середній, вищій освіті); 4) форми здобуття освіти (в очній, очно-заочній, заочній, дистанційній та інших формах здобуття освіти); 5) обсяг та спрямованість послуг (загальноосвітні чи професійні; загальні, вузькоорієнтовані, спрямовані на розвиток особистих здібностей здобувачів освіти та здобувачів з особливими потребами).

Перераховані результати сприяють формуванню цілісного уявлення про надання освітніх послуг як різновиду господарської діяльності, чим збагачують теорію господарського права в частині знань про окремі види господарської діяльності.

Деякі висновки і пропозиції можуть мати втілення у практичній площині. Зокрема, практичне значення має обґрунтування того, що порушення вимог до

якості надання освітніх послуг є найбільш складною підставою для застосування господарсько-правової відповідальності у зв'язку з відсутністю уречевленого змісту освітніх послуг, суб'єктивного сприйняття їх якості, залежності якості як від суб'єкта надання, так і від споживача таких послуг.

Варто звернути увагу й на пропозиції авторки щодо удосконалення законодавчого регулювання надання освітніх послуг, які стосуються встановлення умов надання цих послуг у неформальній освіті, збільшення строків усунення порушень ліцензійних умов провадження освітньої діяльності до шести місяців на період дії карантинних обмежень, та удосконалення Типової форми договору про навчання у закладі вищої освіти. Ці пропозиції є логічним завершенням аналізу відповідних питань, достатньо аргументовані та такі, що заслуговують на підтримку.

Дисертаційна робота за своїм змістом та формою відповідає встановленим нормативним вимогам, профілю спеціальності 081 «Право».

Висновки дисертантки сформульовані з урахуванням здобутків науки господарського права, є цілком обґрунтованими та аргументованими.

Основні результати дослідження та пропозиції можуть бути використані у різних сферах.

Так, узагальнення, представлені у таблицях (А-В) можуть використовуватися у навчальному процесі, а також при підготовці підручників і навчальних посібників для здобувачів вищої освіти юридичних закладів вищої освіти, як матеріали, які наочно представляють особливості освітніх послуг та статусу суб'єктів їх надання.

Певні висновки та пропозиції можуть бути корисними у практичній діяльності у сфері освіти. Про це свідчить факт впровадження результатів дослідження на рівні органів місцевого самоврядування (довідка Вінницької обласної ради від 20.01.2021 р. № 207-20-113) та на рівні суб'єктів надання освітніх послуг (довідка Вінницької приватної гімназії «Дельфін» від 26.02.2021 р. № 45).

Пропозиції щодо удосконалення господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг, зокрема доведені до рівня проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо господарсько-правового регулювання діяльності з надання освітніх послуг у неформальній освіті» (додаток Ж) можуть бути використані у законотворчій діяльності.

Висновки теоретичного характеру можуть скласти підґрунтя для подальших наукових досліджень та дискусій щодо господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг.

Ознайомлення з анотацією засвідчує, що вона є коротким викладом змісту дисертації, відображає основні положення та результати дисертаційного дослідження. Відповідно до встановлених вимог, анотацію підготовлено двома мовами (українською та англійською).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою

дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано в п'яти наукових статтях, з яких одна стаття – у науковому періодичному виданні держави, що входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу, чотири статті – у фахових наукових виданнях України. Також результати роботи представлено у п'яти тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Наукові публікації у повній мірі відображають основні аспекти дисертаційного дослідження, заявлені основні висновки та результати, на підставі чого можна зробити висновок про оригінальність, самостійність та наукову новизну цієї кваліфікаційної наукової роботи.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту тексту дисертації свідчить про дотримання дисертанткою вимог академічної доброчесності. Дисертація Савчук Є. Ю. містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги законодавства про авторське право.

У поданій науковій кваліфікаційній роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дослідження.

Разом з тим **деякі висновки та пропозиції, зроблені Є. Ю. Савчук** у дослідженні теми «Господарсько-правове регулювання надання освітніх послуг», потребують додаткового наукового обґрунтування або можуть стати предметом наукової дискусії.

1. На с. 52 дисертації авторка вказує, що на сучасному етапі крім названих можна виділяти умовно *безоплатні освітні послуги*, тобто ті, надання яких замовник зобов'язується оплатити, якщо настає передбачена законом або договором умова. Цікаво було б почути приклади таких умовно безоплатних послуг, а також які відповідні умови можуть бути передбачені законом або договором і чи можлива конструкція законом та/або договором?

2. На с. 57 дисертації зазначено, що фактично суб'єкти освітньої діяльності здійснюють діяльність у сфері суспільного виробництва з постачання суспільних благ, якими є освітні послуги, для *споживання їх іншими учасниками господарських відносин*. Проте, викликає заперечення теза, що завжди освітні послуги споживаються іншими учасниками господарських відносин, адже вважаємо, що це справедливо у випадку, коли замовником освітніх послуг виступає суб'єкт господарювання (господарська організація або фізична особа-підприємець), який споживає такі послуги для власних господарських потреб. Якщо ж замовником освітніх послуг є фізична особа, то такі відносини є цивільно-правовими. Цей висновок підтверджується і положеннями ч. 4 ст. 3 Господарського кодексу України (далі – ГК України), відповідно до якої – сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини.

3. Рис. 2.1 демонструє авторське бачення структурного зв'язку між учасниками господарських відносин та учасниками освітніх відносин (с. 86

дисертації), окремі елементи яких викликають заперечення. Стосовно споживачів – здобувачів освіти зауваження сформульоване в попередньому пункті. Також зазначено, що громадянами, громадськими та іншими організаціями в освітніх відносинах виступають громадське самоврядування, громадський нагляд та фахові об'єднання. Проте, відповідно до ст. 2 ГК України учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності. Тобто, громадяни, громадські та інші організації виступають учасниками відносин у сфері господарювання як суб'єкти організаційно-господарських повноважень, що виникають на основі відносин власності.

4. У дисертаційному дослідженні є положення, які потребують уточнення та/або доповнення у частині з'ясування авторської позиції з питань:

а) на с. 73 дисертації справедливо наголошується на необхідності проведення роботи по зближенню правового статусу закладів освіти незалежно від форми власності, крім тих випадків, коли це перешкоджає реалізації конституційного права на освіту, загрожує суспільним чи державним інтересам – цікавить точка зору авторки стосовно напрямів проведення відповідної роботи в сучасних умовах України;

б) на с. 153 дисертації вказано, що певною мірою ліцензування дублюється іншими інструментами регулювання (акредитації). На законодавчому рівні необхідним є усунення дублювання норм, адже значна зарегульованість не сприяє прозорості й легкості ведення господарської діяльності й досягнення її статутної мети – необхідно уточнити як саме дисертантка пропонує усувати відповідне дублювання;

в) запропоновано при укладанні договору про надання освітніх послуг конкретизувати вимоги до якості освітніх послуг через встановлення конкретних параметрів виміру якості або показників відповідності якості певному рівню освіти (с. 158 дисертації) – доцільно уточнити які конкретні параметри виміру якості або показники відповідності якості певному рівню освіти авторка рекомендує вказувати в договорах про надання освітніх послуг.

Дисертація містить деякі неточності, зокрема, на с. 58 дисертації вказано норму п. 27 ст. 1 Закону України «Про освітню діяльність», хоча звісно мова йде про Закон України «Про освіту».

Висловлені зауваження свідчать про складність та неоднозначність піднятих питань, слугують підставою для дискусії, чим підтверджують якість проведеного дослідження і належний науково-теоретичний рівень роботи.

Дисертація Савчук Є. Ю. є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, виконаною особисто, яка містить нові науково обґрунтовані результати теоретичного та практичного спрямування, що мають важливе значення для галузі знань 08 «Право» та вирішують конкретне наукове завдання, яке полягало

у розробці нових теоретичних положень з удосконалення господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг. Основні результати дослідження висвітлено у відповідних наукових публікаціях та апробовано на наукових заходах, що підтверджує особистий внесок здобувачки у розвиток юридичної науки і науки господарського права зокрема.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертаційна робота Савчук Єлизавети Юріївни на тему «Господарсько-правове регулювання надання освітніх послуг» за змістом, оформленням, актуальністю, новизною одержаних наукових результатів є самостійною завершеною науковою роботою, що містить важливі результати для розвитку науки господарського права. Робота виконана на достатньо високому теоретичному рівні, її зміст розкриває тему дослідження. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, є достатньо аргументованими, достовірними, новими. Результати дослідження також мають практичну спрямованість, зокрема щодо удосконалення чинного господарського законодавства та правозастосування у сфері надання освітніх послуг.

Отже, дисертація «Господарсько-правове регулювання надання освітніх послуг» є першим дослідженням за відповідним науковим напрямом і відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, в тому числі вимогам, передбаченим пунктом 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її авторка Савчук Єлизавета Юріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доцент кафедри господарського права
та господарського процесу
Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
канд. юрид. наук, доцент

I. М. Кравець

Підпис засвідчено
Вчений секретар НАДЧ
НАРАУЛЬНА Н. В.
27.04.2021р.

